

A començament de segle, pares i fills s'ajunten davant l'església de Solius, en un moment en què el districte de Santa Cristina s'habitua ja als plantejaments escolars moderns.

La formació del districte escolar de Santa Cristina d'Aro (1858-1903)

«El señor Presidente manifestó que se congratula del interés que los padres tienen para la educación de sus hijos, conduciéndolos á las escuelas, pues durante las horas de clase son contadísimos los niños bagamundos que pululan por las calles y plazas de esta localidad»

(Junta local d'Instrucció, 21-III-1904)

NOEMÍ ESPINÀS I PINYOL

Quan el comú vagareig dels infants deixa de ser un fet indiferenciat entre d'altres per convertir-se en un problema de nens vagabunds als ulls de la Junta local d'Instrucció primària, és que la societat està repensant i construint una nova vida per a aquests infants i, alhora, per a ella mateixa.

La intenció del present article és de recollir diversos textos com el citat anteriorment per tal de veure el procés pel qual s'ha anat construint l'escola.

Més concretament, es tractaria d'esbossar a grans trets i a partir d'alguns documents esporàdics i puntuals —tot i que el procés s'esdevingui al ritme uniforme de les circulars del Butlletí Oficial de la Província— la forma com el districte de Santa Cristina d'Aro assumeix i s'habitua als plantejaments escolars moderns, així com els problemes que l'escola suscita.

Una nova administració i una nova escola

«... resultando ser en este Distrito todos sus habitantes pura y exclu-

sivamente agricultores, estar designadas sus casas y dividido en cuatro parroquias, que son este pueblo, Romaña de la Selva, Solius y Bell-Iloch...»

Basti l'anterior autodescripció, que apareix constantment al llibre d'actes, per tal de caracteritzar sumàriament el terme municipal. Les raons adduïdes, d'altra banda, eren suficients perquè la nova contribució de consums no pogués satisfer-se més que per l'especialment gravós repartiment veïnal, que tant contribuï a crear desafectes al nou règim entre la ruralia.

El districte de Santa Cristina d'Aro, format pels volts de 1830, se segregà definitivament de Castell d'Aro i, després d'uns anys de funcionar, constituï formalment, segons consta en acta, el seu ajuntament l'any 1858.

El canvi és fonamental no només pel significat d'aquesta reestructuració territorial sinó, i bàsicament, per la nova concepció administrativa que inaugura l'ajuntament: sota la tutela insistent del nou estat burgès i sempre per delegació, serà l'entitat encarregada de materialitzar el nou model estatal, amb la gestió, cada cop més exclusiva, a còpia de desamortitzacions religioses i municipals, de pràcticament la totalitat de la vida del districte i la seva anotació detallada al llibre d'actes.

Ja des de bon principi, la proporció de notes sobre l'escola pública és considerable entre les referències a contribucions, lleves i fitacions. Aquesta relativa organització escolar sorprèn si considerem que, a l'època, l'estat encara no disposa de cap cens de població ni de cap sistema tributari eficaç; que, a Santa Cristina, per manca de metge, per exemple, dos propietaris «con algunos conocimientos científicos» faran les seves funcions; i que l'analfabetisme, a tot l'estat, es comptava en un 66% en 1860 i podem suposar que al terme de Santa Cristina, amb una població de 1.235 habitants segons el primer cens de 1861, no hi deu haver més de 50 infants escolaritzats, entre nens i nenes.

Quaranta anys després que la constitució de Cadis formulés per primer cop la necessitat d'una escolarització universal, lliure i gratuïta —els seguidors de la qual seran les noves classes burgeses que, sota aspiracions democràtiques, lluiten per implantar-se—, els

avenços havien estat imperceptibles. No obstant això, el debat sobre l'escolarització o, millor, la seva secularització, es generalitzà fins al punt de convertir-se en un dels cavalls de batalla a l'entorn del qual les diverses forces polítiques del moment articularen les seves lluites. I així, al ritme dels canvis de govern, se succeïen les lleis, però cap reforma realista o decisiva, tal com s'anava fent habitual.

En aquest context, foren els moderats els qui amb la llei Moyano de 1857 establiren, poc després d'haver signat un acord amb l'església, una base sòlida que havia de perdurar fins ben entrat el segle XX.

La fórmula d'uns governs que havien practicat el centralisme per vèncer la «rutina» o l'oposició local consistia, curiosament, a responsabilitzar tots els municipis del fi-

nançament de les seves escoles. L'estat, però, se'n reservava, juntament amb l'església, la inspecció i el dret de fer complir la minuciosa normativa que arriba de forma insistent al nou ajuntament del terme.

Anterior a la llei Moyano i a la constitució formal de l'ajuntament, la primera referència a l'escola, de nens, del districte de Santa Cristina apareix en una acta consistorial del 12 de març de 1855. Amb motiu del nomenament del mestre J. Godó, és escrit:

«continuyendo en la educación de los niños de este distrito municipal con el haber de tres mil reales v. y hamos la retribucion de las mensualidades de los alumnos que sus padres posean alguna fortuna y amas háducara de valde del mismo modo á los que sus padres no posean fortuna alguna».

La gent de Solius davant l'església, un dia de festa del final del segle passat.

Inauguració de les actuals escoles públiques de Santa Cristina d'Aro.

La parròquia i la República

El 14 de maig de 1869, el rector de Romanyà i dotze veïns més adreçaren una instància a l'ajuntament en resposta a un ofici del batlle en el qual, d'acord als rumbos secularitzadors de la recent revolució liberal, i en paraules del mateix rector que, tal com era corrent a Catalunya, tenia escola rectoral, «me previene que me abstenga de dar instrucción, aunque primaria como venia ocupándome hasta aquel entonces».

El rector argumenta, dur però prudent en l'estira i arronsa més sorollós del nou estat: «No sé, á la verdad, si á V. le cabe tal facultad para privarme de ello, siendo ella gratuita y á niños de menor edad; no obstante, cumplí como buen súbdito, pues no crea V. y demas de la Corporación no soy desobediente á la autoridad constituída». Amb aquests motius no interferia amb l'escola estatal, obligatòria a partir dels 6 anys.

I encara, tot intentant desmarcar-se de les lluites de poder, defensa la seva escola «con solo la

mira de tener monacillos para servirle la Misa (...) enseñando al mismo tiempo el canto gregoriano y figurado; pues que sin el es imposible cantar con toda propiedad de seguro no lo hubiera alcanzado sino hubiera tenido los niños...».

I en un temps en què és normal que els pares reclamin els fills en els treballs familiars escriu: «Que recompensa daré al monacillo si no tengo para mí». I respon: «lo que tengo te lo daré, esto es la instrucción; si tienes cuidado y sepas que con ella puedes ser util algun día á la república y á la sociedad; haciendo un papel brillante en ella».

No sabem com acabà la qüestió: probablement, després d'aquestes tibantors amb què es definien les posicions respecte al règim revolucionari, el futur de l'escola rectoral, fos quin fos, devia deixar de ser conflictiu. Els arguments del rector són, tanmateix, interessants: conviuen harmònicament els objectius, diguem-ne més tradicionals, amb els que es presenten com a més combatius a l'època, expressió de la nova mentalitat burgesa, això és, la instrucció com a mitjà de promoció personal i, de retruc, social.

La Junta local d'instrucció primària

Amb la mateixa decisió que encomana el nou govern, el 1r. de setembre de 1869 queda constància al llibre d'actes de l'informe desfavorable que la Junta local de primera ensenyança emet després de passar la revista mensual a les escoles:

«En su consecuencia y en atencion de no estar bien surtidas de lo necesario. Y los Maestros no haber presentado las cuentas de material de los meses anteriores con extricta sujeción ál presupuesto mandado observar por la Junta provincial; acuerda este Ayuntamiento que en lo sucesivo los Maestros de ambos sexos no cobren la parte de material que corresponde á las escuelas y que este se deposite en la Depositaria de este comun, y el Ayuntº se encargue de la adquisición de libros y surtido de enseres y efectos para las escuelas, siempre con arreglo al presupuesto y listas aprobadas por la Junta provincial».

Cal remarcar que el finançament de material i de locals era el

que l'Administració reservava als municipis i que una quarta part del sou corresponia a 137'50 pessetes per a la mestra i 206'25 per al mestre. Com si això no fos prou càstig!

La Junta local, rigorosa només aquests anys i sempre obedient a la «superioritat» en aquesta estructura tan jerarquitzada que s'anava assentant, exercia el paper d'intermediària respecte als mestres que, des d'aleshores, presentaren els pressupostos.

Pocs «pobres» i menys «pudientes»

El nivell de concreció i eficàcia no es pot negar en qüestions organitzatives com l'anterior. No obstant això, ja fos per impossibilitat econòmica o per manca de decisió, la vaguetat i la inoperància dominaven en l'impuls per estendre l'escolarització.

El 7 de juny de 1870 foren revissades per una junta «classificadora» les instàncies de dotze pares, pretesament pobres, «solicitando que sus hijos e hijas pudieran ingresar en las escuelas publicas sin pagar retribución alguna».

Tal sols una instància fou denegada, en classificar el pare en el grup dels «pudientes» (benvolença que el mestre criticà, mirant pels

seus ingressos). Sense entrar en detalls, les instàncies demostren cert grau de sensibilització entre els particulars. A aquestes iniciatives cal atribuir, majoritàriament, l'escolarització, tan interrompuda com es vulgui, de 53 nens i 45 nenes, segons que consta a l'únic registre de matrícula de 1883. Els organismes oficials poc feren per tal que l'obligatorietat que havien proclamat fos real; i així, la manca d'assistència és lamentada sovint tant per la Junta local com pels mestres o els inspectors.

Cap a la formació de la capital

Només amb una ullada als registres escolars de 1883 ens adonem de certes irregularitats, tractant-se d'escoles públiques; l'única de què queda constància en la documentació municipal —no oblidem que el districte és integrat per quatre pobles—, és la de la procedència geogràfica dels alumnes. Així, el 3 d'agost de 1903, en una sessió consistorial que tenia per objecte debatre la proposta que el municipi subvencionés tot el material de l'escola de nens, el conseller Pla de Solius, on també hi havia l'escola rectoral,

«terció en la discusión diciendo que debía meditarse mucho antes de resolver; á fin de que no se con-

siderasen perjudicados los vecinos de Romañá y Solius, quienes por razón de la distancia que les separa del centro donde está situada la escuela, no pueden mandar sus hijos á la misma hasta que son ya muy grandes, resultando de esto, que serán los menos beneficiados con esta reforma, no obstante y pagarla como los demás».

Així era realment; tan sols 8 nens i 1 nena dels escolars de 1883 no eren de Santa Cristina mateix, proporció inferior a la que correspondria segons la distribució de la població (450 h. pertanyien a Belllloc, Romanyà i Solius, i 605 a Santa Cristina en 1888).

El comentari del conseller Pla no tingué cap mena de ressò i és que el disseny administratiu escolar no podia filar tan prim. El poble de Santa Cristina rebia tractament de capital de districte i assumia certes formes noves respecte de les quals tots tres altres pobles corrien la sort dels nuclis agraris, cada cop més aïllats.

«Les nenes»

Hem vist que l'escola de nenes no havia de beneficiar-se de la subvenció de material que debatia l'ajuntament. I encara més, si bé el municipi assignava a la mestra la quantitat per a material que esta-

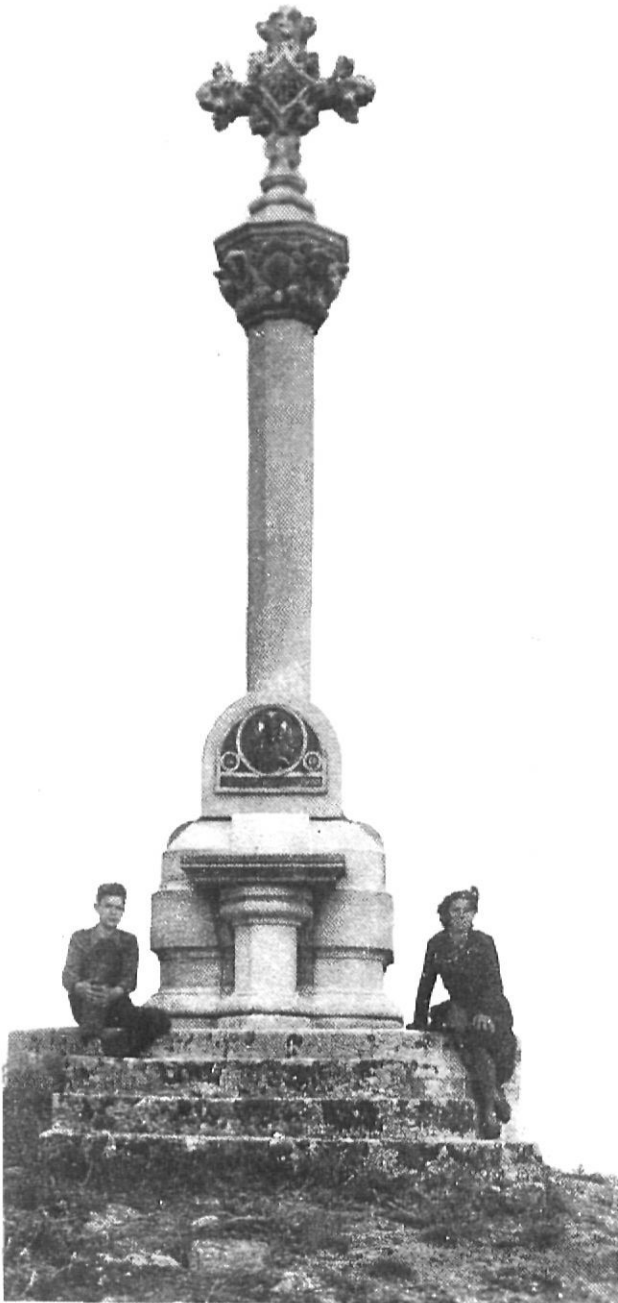
Alumnes de l'escola rectoral de Solius, amb el seu mestre i alguns familiars.

blia la llei, des de 1875, segons que consta a la sessió del 17 d'agost,

«se acordó por unanimidad que el Sr. Alcalde exija á la Sra. Profesora pública el reintegro de la cantidad de sobrante de material de la escuela á su cargo».

Es tractava d'unes 40 ptes. que, il·legalment i malgrat les advertències dels inspectors, ingressaren durant 25 anys al fons municipal, sempre deficitari. Com a pares, en canvi, aquests mateixos consellers i vocals escolaritzaren les filles en proporcions no gaire inferiors a les dels fills.

La Creu de Romanyà, nucli del districte escolar de Santa Cristina d'Aro.

En el mateix ordre de coses, fou l'inspector qui jugà la carta més innovadora quan aconsellava: «Conviene que esta Maestra enseñe la Gramática, la Ortografía y la Prosodia por la Academia española, que dé más tiempo á todas las asignaturas y menos á la de labores». L'inspector Ibarz ho repetí també fins que la mestra en qüestió es jubilà i fou substituïda per Teresa Pedreol, de fornada més moderna.

Confiança en la «pedagogia moderna»

Foren aquests nous mestres els qui encomanaren al districte el nou esperit educatiu que respirava l'època i donaren a l'escola la seva identitat definitiva, alhora que ells adquirien categoria de funcionaris estatals.

La població no podia fer més que deixar-se arrossegat, expectant, per aquelles novetats. Reflex d'aquesta actitud, el 29 de maig de 1900 s'esmenta en una sessió de la Junta local la instància «suscrita por algunos vecinos pidiendo la celebración de exámenes públicos en las escuelas». La Junta fixà la data i ho comunicà als mestres.

L'acte, en què l'escola, festivament, oferia l'espectacle de les seves pràctiques, donava a la població l'oportunitat de conèixer i jutjar-ne la seva realitat, d'efectes incerts, però reclamada ineluctablement.

Una mostra més d'aquesta expectació ens la dóna la mateixa Junta el 16 d'agost de 1903, arran de la seva visita a l'escola:

«El maestro D. Salvador Bonet, apartándose de la rutina de entregar á la Junta el libro para que preguntasen (...) que de este modo la única facultad que se desarrolla es la memoria mecánica, que siempre resulta de poquísima utilidad. Empezó á preguntar á los niños haciéndose en ejercicios de cálculo mental y escrito; continua con ejercicios de análisis gramatical y conjugación de verbos, lectura expresiva y comentada, escritura de frases y documentos, ejercicios de Geografía descriptiva terminando con uno muy bueno de Geometría práctica. En la única asignatura que adopta rigurosamente el libro de texto es en la doctrina (...). Antes de despedirse la Junta hacen un ejercicio de principios de trabajos manuales (...).

La Junta queda convencida de que el trabajo que hace el maestro es el que puramente previene la

*Pedagogia moderna, quedando sú-
mamente satisfecha de su celo y
laboriosidad».*

L'escola pública

D'aleshores ençà, els nens «vagabunds» es feren escassos: sota els auspicis de la pedagogia moderna, l'última novetat de la qual eren uns treballs manuals del tot diferents d'aquells a què els fills de pagesos estaven avesats, l'escola els acollia.

Els carrers eren buits de nens, però també n'hi havia que mai no vagaven perduts perquè havien de treballar. D'altres, potser, de sempre havien marxat a escoles de més prestigi que les públiques i d'altres, encara, no devien rondar pels carrers del poble de Santa Cristina, sinó pels camins dels altres pobles del districte.

Noemí Espinàs i Pinyol és llicenciada en Ciències de l'Educació.

Inauguració de l'enllumenat de Solius, per la festa de Sant Baldiri de 1957.

El monestir de Solius, avui.